

Performativita. Kódová
podstata.
Procedurálny model
komunikácie.

Phillipe Bootz

- Phillipe Bootz - francúzsky teoretik a praktik digitálnej literatúry.
- Bootz vo svojich prácach zaujíma oproti iným autorom venujúcim sa teórii materiality komplexnejší prístup – zatiaľ čo Hayles vníma materialitu diela iba z pozície recepčnej, Bootz, ktorý je autorom programovateľnej digitálnej poézie už od roku 1977, rozpráva o materialite vzhľadom na komunikačný model.
- Napriek tomu, že Bootz považuje koncepty technotextu, kybertextu a ergodickej literatúry za prínosné, ich limity vidí v skutočnosti, že sa orientujú najmä na recepciu.
- Podľa Bootza tieto koncepty neuvažujú o digitálnom diele v jeho komplexnosti.
- Technológia je podľa Manovicha rovnako ako podľa Bootza neodmysliteľnou súčasťou celého komunikačného procesu, ktorej úlohou nie je iba sprostredkovanie diela čitateľovi (ako technológiu vnímajú teoretici presadzujúci „transparentnú bezprostrednosť“), ale vytváranie novej kategórie znaku, ktorú pomenúva „performatívny“

Programovanie

- „procedurálnom modeli komunikácie“ Bootz vkladá materialitu elektronického diela do programovania
- Loss Pequeño Glazier (*Digital Poetics*) a John Cayley (*Performances Of Writing In The Age Of Digital Transliteration*), hovoria, že programovanie je vlastne písaním.
- John Cayley hovorí o kóde ako lingvistickom archíve.
- Podľa Cayleho sa kód prezentuje ako „špeciálny typ lingvistického archívu. Zanecháva stopy na hladine literárnej kultúry, ktoré nemožno poprieť alebo ignorovať, dokonca ani v dielach, ktoré prostredníctvom týchto stôp nevytvárajú umenie.“

John Cayley – Time Code Language

- John Cayley hovorí v kontexte diel využívajúcich kód o piatich kategóriách kódu:
- 1. Kód ako (špeciálny typ) jazyka (tak videný a interpretovaný),
- 2. Kód ako infikujúci a modifikujúci prirodzený jazyk (jazykové diela, pričom kód je „nefunkčný“),
- 3. Kód ako text, ktorý sa má čítať (akoby bol) prirodzený jazyk (kódové diela, pričom jazyk je „nefunkčný“),
- 4. Kód ako systém písania, ako kódovanie,
- 5. Kód ako programovanie, ako program alebo súbor metód, ktorý sa deje (v čase) a produkuje písanie, alebo ktorý je nevyhnutný pre produkciu písania.“

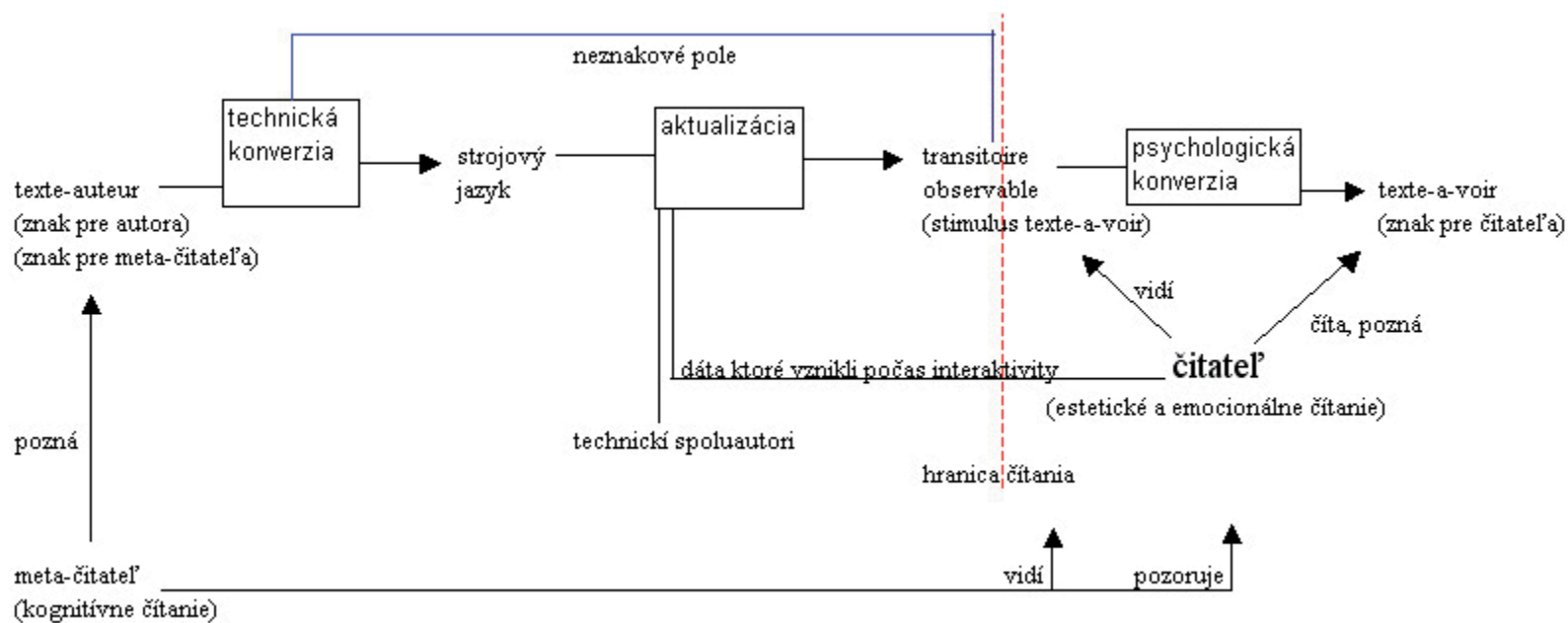
Philippe Bootz – The Problematic of Form

- „Napísali sme (Philippe Bootz, Alexandre Gherban, Tibor Papp) manifest, v ktorom sme vysvetlili, že za materiál tohto umenia považujeme programovanie (a nie program), že multimedialna udalost', ktorá sa zobrazuje na obrazovke je iba „dočasným pozorovateľným“ stavom (vo francúzštine „transitoire observable“), ktorý sa zobrazuje iba počas spustenia.“

Procedurálny model komunikácie

- Bootz vo svojom modeli komunikácie zohľadňuje funkcie všetkých elementov, ktoré vstupujú do procesu prenosu diela od jeho kreácie až k jeho interpretácii.
- Bootz rozlišuje dva typy znakov, a to:
- „**texte-auteur**“ - je výsledkom aplikácie autorovej predstavy o texte („texte-écrit“ – text písaný) vo forme dát do programu, v ktorom dané dielo vytvára. Je teda dôsledkom procesu programovania.
- „texte-a-voir“ – text vizualizácie
- „Texte-auteur“ sa na základe *performativity v digitálnom médiu*, t. j. súboru aktivít média ako technická konverzia textu do strojového jazyka a jeho následnej aktualizácie ako „transitoire observable“ zobrazuje na obrazovke čitateľa.
- „Transitoire observable“ je časťou média (nie znakom), resp. tým, čo sa zobrazí na interfejsе počas toho, keď program beží. Čiže možno ho vnímať ako aktualizáciu diela na interfejsе. Strojový jazyk alebo strojový kód (machine language, machine code) je systém inštrukcií alebo dát, ktoré spracúva centrálny procesor .

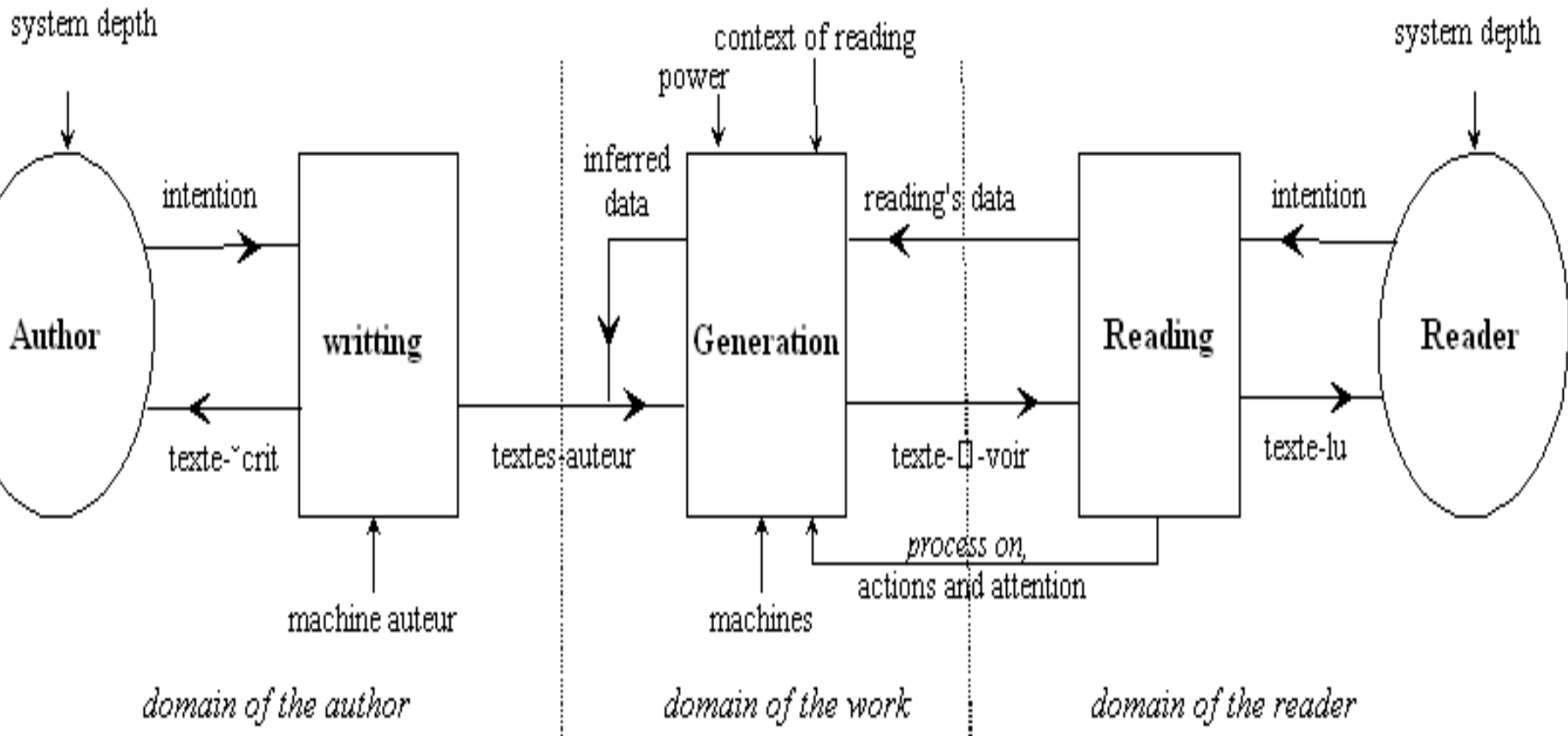
Procedurálny model komunikácie

Procedurálny model komunikácie

- „Texte-auteur“ a „transitoire observable“ - dva aspekty performatívneho znaku, ktoré sú neodlúčiteľné a navzájom závislé
- „texte-auteur“ je znakom pre autora
- „transitoire observable“ je určený pre čitateľa.
- Performatívny znak prechádza čitateľovými procesmi percepcie (zmyslové vnímanie) a kognície (dekódovanie), pri ktorých dochádza k vyabstrahovaniu textu z multimediálneho interfejsu a získaniu znaku – „texte-à-voir“ (text-vizualizácie).
- „Texte-à-voir“ je teda časťou „transitoire observable“, ktorú čitateľ vníma ako samotný text, pričom „texte-à-voir“ sa môže pri rôznych čitateľoch, a aj rôznych čítaniach, odlišovať, teda je pre danú situáciu špecifický

Procedurálny model komunikácie

Procedurálny model komunikácie

- Na tento procedurálny model Bootz nadväzuje aj vo svojej ďalšej práci; obohacuje ho o úroveň konštrukcie „mentálnych reprezentácií“.
- Táto úroveň sa vzťahuje nielen na kognitívno-percepčnú aktivitu čitateľa – ako konštrukcia „texte-lu“, teda textu, ktorý čitateľ číta, ale tiež na kognitívnu prácu autora textu.
- „Texte-écrit“ (text písaný) predstavuje podľa Bootza mentálnu reprezentáciu diela, čiže ide o text v procese jeho formovania, kreácie, o predstavu, akú má o texte autor. Nejedná sa tu o semiotickú prizmu, teda o mentálnu reprezentáciu diela v zmysle označovaného, ale ide o to, ako si autor vo svojej mysli konštruuje dielo a vytvára ho počas procesu písania.
- Pri „texte-lu“ ide o to, čo si čitateľ pri pozeraní na obrazovke v danej situácii „prečíta“.

Procedurálny model komunikácie

- Podľa Bootza navádza hlavne digitálna poézia k novému definovaniu procesu čítania, pretože intencionálnym recipientom diela nie je čitateľ (v zmysle funkcia čitateľa, nie empirický čitateľ diela), ale meta-čitateľ.
- Bootz píše, že pri procese čítania „sa nesprístupnia všetky estetické vrstvy programovaného diela digitálneho média“.
- Pod „nečitateľnými vrstvami“ má Bootz na mysli vrstvy znakov v *texte-auteur*, ktoré nemajú svoje alternujúce znaky v „*texte-à-voir*“.
- Meta-čitateľ pozná „*texte-auteur*“ (ovláda program, v ktorom je dielo napísané, čiže dokáže nájsť cestu k „*texte-auteur*“) a pozoruje proces čítania z externej perspektívy. Táto meta-úroveň je podľa Bootza intenciou pri digitálnom diele.
- Jeho uvažovanie vyplýva z jeho premisy o rozdielnosti čitateľskej funkcie v diele tlačenom a elektronickom.

Procedurálny model komunikácie

- Role čítania pripisuje „emocionálne porozumenie“ a role meta-čitateľa „intelektuálne porozumenie“ v zmysle porozumenia procesu, ktorým dielo prechádzalo od jeho tvorby až k recepcii. Bootz uvádza, že príčinou tejto dezintegrácie je čitateľova nemožnosť poňatia „texte-auteur“, inými slovami, vnímania textu vo svojej komplexnosti – ako *performatívny znak*.
- Ako príklad nevyhnutnosti uvažovania o metačitateľovi pri recepcii diela Bootz uvádza adaptívne generátory a diela estetiky frustrácie. V nich je aktivita čitateľa súčasťou samotného diela. Čitateľove akcie a reakcie sa vnímajú ako znaky, ktoré prináležia dielu.
- Estetika frustrácie považuje nedočítanie diela alebo opätovné čítanie diela za špecifickú modalitu čítania. V estetike frustrácie neexistuje pri čítaní zlyhanie, pretože aj skončenie procesu čítania ako dôsledok frustrácie vytvára z pohľadu meta-čitateľa zmysel diela, ktorý však ostáva pre čitateľa neodhalený.

Procedurálny model komunikácie

- Funkciou meta-čitateľa, ako hovorí Bootz, nie je čítanie, ale interpretácia toho, čo sa deje počas procesu čítania.
- Meta-čitateľ podľa neho zastáva funkciu identickú s funkciou čitateľa v tradičnej literatúre, rozdielom je, že funkcia meta-čitateľa nespočíva v čítaní „texte-lu“, ale skôr v pozorovaní, ako s textom narába čitateľ.
- Meta-čitateľ na základe poznania procesu tvorby dokáže vnímať programovateľné aspekty diela.

Procedurálny model komunikácie

- Bootzov procedurálny model otvára pole otázok:
 - ❑ Možno ešte hovoriť o poézii v prípade, že ju čitateľ nepochopí, ak nepozná program?
 - ❑ Ak čitateľ nie je konečným recipientom, nečrtá sa tu skôr nejaký iný, skôr vizuálny druh umenia?
- Podľa Janeza Strehovica (*Decentralizácia knihy: technoliteratúry v kybernetickom priestore*) pri čítaní digitálnej literatúry
- „vstupujeme do multimedialne aranžovaných radov techno-slov-obrazov; naše (nelineárne) stretávanie sa s nimi vyprodukuje príbeh ako udalosť.“

Procedurálny model komunikácie

- Čitateľovi s akoukoľvek mierou ovládania programovacieho jazyka nie je odopretá možnosť emocionálneho vnímania. Väčšina z nich sa konzekventne s vyjadrením autorovho emocionálneho rozpoloženia snaží u čitateľa vyvolať emocionálnu reakciu aj prostriedkami nielen jazykovými, resp. znakmi, ale aj využitím iných, emócie vyvolávajúcich médií (napríklad zvuku).
- Pokus o vnímanie významu aj napríklad v čistom zobrazení dojmov či v zamýšľanom stvárnení chaosu speje k schopnosti význam vnímať.
- Ako dokazuje psychologický výskum v oblasti kognície a percepcie, pre ľudskú myseľ je prirodzené hľadať vzorce, štruktúry a významy v spleitosti množstva znakov:

Anne Mungen s odvolaním na Michela Chiona

- „Ak sa nám zdá, že nevieme nájsť nejaký vzorec alebo zmysluplnú štruktúru vo veľkom množstve impresií, ktoré na nás externé prostredie vysiela, sami si nejaké vytvoríme. Úplný zmätok so žiadnou zreteľnou štruktúrou, cieľom alebo smerom, je z percepčného a kognitívneho hľadiska pre ľudí neúnosný – v takom rozsahu, že sme si dokonca vytvorili takú prirodzenú tendenciu radiť naše okolie podľa náhodného usporiadania hviezd na oblohe.”

Digitálne slovo

- Na aktivitu digitálnych slov, teda na skutočnosť, že „poskakujú a trasú sa, kvíkajú a miznú“ poukázal Janez Strehovec už pred desiatimi rokmi.
- Pohyblivosť a mihotavosť digitálneho slova formuje textualitu, ktorá niekedy presadzuje svoju estetickú úroveň v neprospech významovej koherencie – avšak význam diela si čitateľ dokáže vykonštruovať aj pri tých dielach, v ktorých má význam veľmi ďaleko od transparentnosti.

Dvojité čítanie

- Bootz vo svojich novších prácach čitateľovi umožňuje prístup k významu diela prostredníctvom privolania konceptu „dvojitého čítania“ .
- Pri meta-čítaní ide najmä o poznanie „texte-auteur“ (napríklad html jazyka) a o pozorovanie diela pri procese čítania – či ide o pozeranie sa na inú osobu pri čítaní alebo, ako uvádzajú novšie práce, o čítanie čitateľa, ktorý pozná „texte-auteur“ („dvojité čítanie“), čiže získava status meta-čitateľa.
- „Dvojité čítanie“ znamená „autočítanie“, „čitateľ interaguje sám so sebou,“ čo by malo viesť k odhaleniu významu.
- Takéto čítanie by mohlo byť obdobou čítania hypertextov, kde čitateľ dielu porozumie až po viacerých čítaniach, *eo ipso* obdobou čítania experimentálnej literatúry vo všeobecnosti.

Performatívny obrat

- Bootz sa pri presadzovaní digitálnej *udalosti* vpisuje do tendencie súčasnej anglo-americkéj humanistiky – *performatívneho obratu*.
- Podľa slov Ewy Domańskiej (*Zwrot performatywny“ we współczesnej humanistyce*), tento trend nie je v humanistike novou paradigmou, pramení z modernistickej literárno-umeleckej avangardy, no v dnešnej dobe sa stáva čoraz výraznejším:
- „*performatívny obrat* treba spájať a vnímať spolu s tzv. *obratom k činnosti*, čiže mimoriadnym záujmom o problém činnosti (agency), a to nielen ľudí, ale aj neživých bytostí (napríklad vecí), *obratom k materialite*, teda *obratom k veciam*, ako aj napodiv rýchlo sa vyvíjajúcim záujmom o posthumanizmus.“
- Pre výskumníkov „performatívnych štúdií“ je integrálnym vzťah medzi skúmaním a tvorbou performatívov, čo dokumentuje aj skutočnosť, že mnohí z nich pôsobia ako teoretici a tiež ako umelci, čo je aj Bootzov prípad.

Performatívny znak

- Na základe performativity digitálneho média vzniká *performatívny znak*: performativita je v súvislosti so znakom obojsmerná – znak je pomocou performativity tvorený, ale aj sám je performatívne činný, t. j. pomocou performativity, ktorá sa deje ako spolupráca znaku a interaktivity čitateľa, dielo aktivuje (keby čitateľ neklikal na aktívne časti alebo nehýbal kurzorom po obrazovke, dielo sa neprezentuje).
- Závislosť digitálneho diela od performativity je teda zrejmá v každom elemente komunikačného modelu

Performatívny obrat

- performatívny obrat v humanitných disciplínach (“performative turn” in the humanities) - sa zaoberal otázkami významu a posunu zamerania rôznych disciplín na spôsoby aktívnej kreácie reality
- Impulzy:
 - ❖ John L. Austin – performatívny jazyk,
 - ❖ John Searle - Teória rečových aktov,
 - ❖ Ervin Goffman – rámcová analýza (frame analysis) – štúdiá organizácie sociálnych zážitkov – rám ako koncept na ilustráciu ľudského udržania pokope obrazu o svojom živote
 - ❖ Stephen Greenblatt – pojmy „theatricality“, „self-fashioning“

❖ Judith Butler (knihka Gender Trouble) – rod is

Performatívny obrat

- Hypotéza, že konštantné posuny vo vzťahu medzi performativitou a textualitou ovplyvňujú kultúru
- Skúmanie vzťahu medzi performatívnymi procesmi a textualitou v období rozvoja médií a komunikačných technológií
- Od 90. rokov
- Do neskorých 80. rokov prevládala v kultúrnej reflexii paradigma „kultúra ako text“

performativite kultúry („kultúra ako performancia“)

- **Kultúra ako text:** špecifické kultúrne fenomény ako aj kultúry boli vnímané ako štruktúrované siete znakov čakajúcich na dekodovanie
- Toto chápanie kultúry rozumelo dekodovanie a interpretáciu textov ako centrálnu aktivitu humanistických štúdií
- Postupne zahŕňa nielen texty a monumenty, ale aj rituals, festivaly, politické demonštrácie, ale vníma ich skrz ich potenciálny význam a pritom ignoruje ich podstatu ako **udalost'**
- **kultúra ako performancia:** uznanie performatívnej podstaty kultúry a rozšírenie sféry záujmu poza text.
- Humanitné disciplíny sa začali zaujímať o veci presahujúce koncept textu a zameriavajú sa na aktivity, akcie, procesy výmeny, posuny, dynamiku, ktorá konštituuje kultúrne udalosti
- Rámec referencie pre analýzu kultúry sa posunul od textuality k jej podstate ako udalosti.

Tak vzniká pojem „kultúra ako performancia“

- Andy Deck: Glyphiti, 2001
- <http://artcontext.net/glyphiti/docs/index.php?resize=yes>
- [Glenn Marshall](#): The Nest That Sailed The Sky
(v processingu)

Bif:

<http://sputnik7.com/file/5571-the-mills-directorial-collective-bif-win-award-for-dix.html>